

Prawo do emerytury z FUS po obniżeniu wieku emerytalnego*

GERTRUDA UŚCIŃSKA

Instytut Polityki Społecznej, Uniwersytet Warszawski

DOROTA BIENIASZ

Zakład Ubezpieczeń Społecznych

STRESZCZENIE: *Od 1 października 2017 r. obowiązują przepisy nowej ustawy o emeryturach i rentach z FUS, na mocy której powszechny wiek emerytalny został obniżony do co najmniej 60 lat dla kobiet i co najmniej 65 lat dla mężczyzn. Artykuł analizuje prawo do emerytury w kontekście tej zmiany legislacyjnej.*

SŁOWA KLUCZOWE: *ustawa o emeryturach i rentach, zmiana legislacyjna, wiek emerytalny, prawo do emerytury, Zakład Ubezpieczeń Społecznych*

Wstęp

1 października 2017 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw¹ (dalej ustawa emerytalna), na mocy których powszechny wiek emerytalny został obniżony do co najmniej 60 lat dla kobiet i do co najmniej 65 lat dla mężczyzn. Jest to bardzo istotna zmiana w systemie emerytalnym, ponieważ osiągnięcie określonego ustawowo wieku jest jedynym warunkiem nabycia prawa do emerytury dla osób urodzonych po 31 grudnia 1948 r. Uzyskanie prawa do emerytury nie jest uzależnione od posiadania określonego stażu (okresy składowe i okresy nieskładowe).

Powszechny wiek emerytalny wynoszący 60 i 65 lat obowiązywał w polskim systemie emerytalnym przed 1 stycznia 2013 r. Od 1 stycznia 2013 r. ustanowiony został wiek emerytalny 67 lat – wspólny dla kobiet i mężczyzn. Począwszy od tej daty, był on stopniowo podwyższany w zależności od daty urodzenia ubezpieczonego. Ostatnią grupą,

która mogła przejść na emeryturę po ukończeniu 60/65 lat, były kobiety urodzone przed 1 stycznia 1953 r. oraz mężczyźni urodzeni przed 1 stycznia 1948 r.

Dzięki zmianie ustawy emerytalnej od 1 października 2017 r. na emeryturę mogą przejść:

- 1) osoby, które przed 1 października 2017 r. ukończyły 60/65 lat, ale nie ukończyły wymaganego przed tą datą podwyższonego wieku emerytalnego, tj. 61 lat i 2 miesiące w przypadku kobiet i 66 lat 2 miesiące w przypadku mężczyzn;
- 2) osoby, które ukończyły obniżony powszechny wiek emerytalny 60/65 lat po 30 września 2017 r.

Od 1 października 2017 r. na emeryturę mogą przejść także ci ubezpieczeni, którzy przed tą datą ukończyli podwyższony wiek emerytalny, co oznacza, że mają także ukończony obniżony wiek emerytalny – o ile nie skorzystały już z prawa do emerytury.

Obniżenie powszechnego wieku emerytalnego i jego zróżnicowanie w zależności od płci

* W artykule wykorzystano informacje statystyczne przygotowane przez Departament Świadczeń Emerytalno-Rentowych Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

¹ DzU 2017, poz. 38.

to podstawowa treść normatywna zmiany ustawy emerytalnej. Pociągnęła ona jednak za sobą dodatkowe konsekwencje.

Nabycie prawa do emerytury z urzędu w przypadku osób pobierających renty z tytułu niezdolności do pracy

Przepisy ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (FUS) przewidują, że osobie uprawnionej do renty z tytułu niezdolności do pracy, która osiągnęła wiek uprawniający do emerytury oraz podlegała ubezpieczeniu społecznemu albo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, przyznaje się emeryturę z urzędu zamiast pobieranej renty².

Po obniżeniu wieku emerytalnego skróci się zatem okres pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy. Przepis ten dotyczy osób, które nabyły prawo do renty lub nabeżdą go po 30 września 2017 r.

W przypadku rencistów pobierających rentę z tytułu niezdolności do pracy przed 1 października 2017 r., którzy do tego dnia nie osiągnęli podwyższonego wieku emerytalnego, została zachowana możliwość pobierania renty do dnia osiągnięcia podwyższonego wieku. W takim przypadku emerytura z urzędu zostanie przyznana po ukończeniu podwyższonego wieku emerytalnego. Renciści ci mają oczywiście prawo do wnioskowania o emeryturę po ukończeniu obniżonego wieku emerytalnego, a przed uzyskaniem emerytury z urzędu.

Zasady obliczania wysokości renty z tytułu niezdolności do pracy

Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. wprowadziła zmianę zasad ustalania tzw. stażu hipo-

tetycznego przy obliczaniu wysokości renty z tytułu niezdolności do pracy. Od 1 października 2017 r. staż hipotetyczny jest ustalany przez pomnożenie po 0,7% podstawy wymiaru renty za każdy rok okresu brakującego do pełnych 25 lat okresów składkowych oraz nieskładkowych, przypadających od dnia zgłoszenia wniosku o rentę do dnia, w którym rencista ukończyłby wiek emerytalny 60 lat³.

Ustalanie okresu niezdolności do pracy

Jeżeli osobie uprawnionej do renty z tytułu niezdolności do pracy przez okres co najmniej 5 lat poprzedzających dzień badania lekarskiego brakuje mniej niż 5 lat do osiągnięcia wieku emerytalnego, to w przypadku dalszego stwierdzenia niezdolności do pracy orzeka się niezdolność do pracy na okres do dnia osiągnięcia tego wieku⁴.

W konsekwencji obniżenia powszechnego wieku emerytalnego osoby niezdolne do pracy przez co najmniej 5 lat i uznane za niezdolne do pracy na kolejny okres, które ukończyły 55 lat (kobiety) i 60 lat (mężczyźni), mają zagwarantowane prawo do renty do osiągnięcia wieku emerytalnego.

Nabycie prawa do emerytury przez osoby uprawnione do świadczeń przedemerytalnych, emerytur pomostowych i nauczycielskich świadczeń kompensacyjnych

Świadczenie przedemerytalne⁵, emerytura pomostowa⁶ i nauczycielskie świadczenie kompensacyjne⁷ przysługują nie dłużej niż do dnia poprzedzającego ukończenie wieku emerytalnego, czyli po 1 października 2017 r. do wieku 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn.

² Art. 24a ustawy emerytalnej.

³ Art. 62 ust. 1 pkt 40 ustawy emerytalnej.

⁴ Art. 13 ust. 3a ustawy emerytalnej.

⁵ Art. 4 ust. 1 pkt 3 i ust. 3 pkt 3 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych (DzU 2013, poz. 170 z późn. zm.).

⁶ Art. 16 pkt 2 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (DzU 2015, poz. 965 z późn. zm.).

⁷ Art. 8 pkt 2 ustawy z dnia 22 maja 2009 r. o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych (DzU 2017, poz. 800 z późn. zm.).

Jednak osoby, które spełniły wszystkie warunki nabycia prawa do wymienionych świadczeń przed 1 października 2017 r. i przed tym dniem ukończyły obniżony wiek emerytalny (60/65 lat), lecz wnioski o przyznanie świadczenia złożyły po dniu 30 września 2017 r., nabyły prawo do wnioskowanych świadczeń nie dłużej niż do dnia osiągnięcia wyższego wieku emerytalnego, obowiązującego przed 1 października 2017 r.

Nabycie prawa do okresowej emerytury kapitałowej przyznawanej na wniosek⁸ i z urzędu⁹

Prawo do okresowej emerytury kapitałowej od 1 października 2017 r. przysługuje kobiecie będącej członkiem OFE, która ukończyła co najmniej 60 lat, ma ustalone prawo do emerytury z FUS, a kwota środków zewidencjonowanych na subkoncie na ostatni dzień miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego zostanie przyznana emerytura, jest równa lub wyższa od obowiązującej w tym dniu 20-krotności dodatku pielęgnacyjnego. W okresie od 1 marca 2017 r. do 28 lutego 2018 r. kwota ta wynosi 4191,80 zł.

Prawo do okresowej emerytury kapitałowej przysługuje do dnia poprzedzającego osiągnięcie powszechnego wieku emerytalnego dla mężczyzny, czyli 65 lat.

Podkreślenia wymaga, że kobiety, które na dzień 1 października 2017 r. miały ustalone prawo do okresowej emerytury kapitałowej, zachowują prawo do tego świadczenia do dnia poprzedzającego dzień osiągnięcia podwyższonego wieku emerytalnego przewidzianego dla mężczyzny, określonego dla danej osoby w art. 24 ust. 1 b ustawy emerytalnej w brzmieniu obowiązującym przed wejściem w życie ustawy obniżającej wiek emerytalny (w zależności od kwartału i roku, w którym urodziła się kobieta), chyba że prawo do tej emerytury wygaśnie przed tym dniem.

Obniżenie do 20 lat minimalnego stażu (okresy składkowe i nieskładkowe) wymaganego od kobiet do podwyższenia emerytury do kwoty najniższego świadczenia

Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. wprowadziła nowe zasady podwyższania wysokości emerytur kobiet do kwoty najniższego świadczenia¹⁰. Przed zmianą przepisy ustawy emerytalnej uzależniały podwyższenie emerytury do kwoty najniższego świadczenia po udokumentowaniu okresu składkowego i nieskładkowego w wymiarze 25 lat w przypadku mężczyzny i 22 lat w przypadku kobiety (docelowo, począwszy od 1 stycznia 2022 r., miało to być również 25 lat). Po zmianie okres składkowy i nieskładkowy wymagany od kobiety został ustalony na poziomie 20 lat.

Możliwość pobierania świadczenia emerytalnego w pełnej wysokości bez względu na wysokość osiąganego przychodu dla 60-letnich kobiet i 65-letnich mężczyzn

Emeryci, którzy ukończyli powszechny wiek emerytalny, mają prawo pobierania świadczenia w pełnej wysokości bez względu na wysokość osiąganego przychodu¹¹ pod warunkiem, że, nabywając prawo do emerytury, rozwiązali łączące ich stosunki pracy¹².

Od 1 października 2017 r. takie prawo mają osoby, które ukończyły obniżony wiek emerytalny, czyli 60-letnie kobiety i 65-letni mężczyźni.

Zlikwidowanie możliwości nabycia prawa do emerytury częściowej

Ustawa obniżająca wiek emerytalny uchyliła przepis, na mocy którego przyznawane były emerytury częściowe¹³. Osoby, które na dzień

⁸ Art. 12 ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o emeryturach kapitałowych (DzU 2014, poz. 1097).

⁹ Art. 13 ustawy o emeryturach kapitałowych.

¹⁰ Art. 87 ustawy emerytalnej.

¹¹ Art. 103 ust. 2 ustawy emerytalnej.

¹² Art. 103 a ustawy emerytalnej.

¹³ Art. 26 b ustawy emerytalnej.

1 października 2017 r. miały ustalone decyzją organu rentowego prawo do emerytury częściowej, zachowują prawo do tego świadczenia na dotychczasowych zasadach do czasu zamiany emerytury częściowej na emeryturę powszechną w obniżonym wieku emerytalnym¹⁴.

Emerytura częściowa podlega zamianie na emeryturę powszechną w obniżonym wieku emerytalnym na wniosek ubezpieczonego, a w przypadku pracowników – po ustaniu stosunku pracy.

Ponadto osoby, które przed 1 października 2017 r. spełniały warunki wymagane do przyznania prawa do emerytury częściowej, będą mogły uzyskać prawo do tego świadczenia, nawet jeżeli wystąpią z wnioskiem po 30 września 2017 r. Wysokość emerytury częściowej będzie ustalana na dotychczasowych zasadach, tj. na zasadach obowiązujących przed 1 października 2017 r.

Możliwość uzyskania prawa do emerytury bez względu na wiek dla nauczycieli¹⁵

Nauczyciele mają możliwość nabycia prawa do emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek na podstawie art. 88 Karty Nauczyciela również po 30 września 2017 r., o ile złożą wniosek o to świadczenie i rozwiążą stosunek pracy przed osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego.

Ponadto na mocy ustawy emerytalnej¹⁶ nauczyciele zachowają prawo do nauczycielskiej emerytury bez względu na wiek¹⁷, jeżeli przed 1 października 2017 r. nie ukończyli obowiązującego do 30 września 2017 r. podwyższonego wieku emerytalnego, ale osiągnęli wiek wynoszący 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn albo wiek ten osiągną do 31 sierpnia 2018 r. oraz do 31 sierpnia 2017 r. rozwiążą na swój wniosek stosunek pracy lub też stosunek ten ulegnie rozwiązaniu lub wygaśnięciu¹⁸ i również do 31 sierpnia 2018 r. zgłoszą wniosek o emeryturę.

Możliwość przeliczenia wysokości emerytur przez zastosowanie tablic dalszego trwania życia z dnia osiągnięcia obniżonego wieku emerytalnego

Z możliwości przeliczenia wysokości emerytury przez zastosowanie tablic dalszego trwania życia z dnia osiągnięcia obniżonego wieku emerytalnego mogą na swój wniosek skorzystać osoby urodzone po 31 grudnia 1948 r., które ukończyły przed 1 października 2017 r. podwyższony wiek emerytalny i przed tym dniem wystąpiły z wnioskiem o emeryturę lub jej przeliczenie, a ich emerytura była obliczona przy zastosowaniu średniego dalszego trwania życia właściwego dla wieku przejścia na emeryturę według:

- tablicy trwania życia obowiązującej w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę lub
- tablicy trwania życia obowiązującej w dniu osiągnięcia podwyższonego wieku emerytalnego, jeżeli było to korzystniejsze.

Od 1 października 2017 r., czyli po wejściu w życie przepisów ustawy obniżającej wiek emerytalny, wymienione osoby mogą zgłosić wniosek o ponowne przeliczenie wysokości emerytury przy zastosowaniu średniego dalszego trwania życia, obowiązującej w dniu osiągnięcia obniżonego wieku emerytalnego, tj. 60 lat przez kobietę i 65 lat przez mężczyznę, jeżeli będzie to dla nich korzystniejsze.

Przygotowanie ZUS do stosowania ustawy z 16 listopada 2016 r.

Realizacja wszystkich opisanych wyżej możliwości, jakie otworzyły się wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 16 listopada 2016 r., spoczywa na Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych. Dlatego z kilkumiesięcznym wyprzedzeniem w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych zostały uruchomione działania przygotowawcze do wykonania tych zadań. Zostały one podjęte w kilku obszarach w celu poinformo-

¹⁴ Art. 21 ustawy z dnia 16 listopada 2016 r.

¹⁵ Art. 88 ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (DzU 2017, poz. 1189).

¹⁶ Art. 21 ustawy emerytalnej.

¹⁷ Art. 88 ust. 2a Karty Nauczyciela.

¹⁸ W okolicznościach określonych w art. 20 ust. 1, 5c i 7 Karty Nauczyciela.

wania przyszłych świadczeniobiorców o ich prawach i ewentualnej wysokości przyszłej emerytury oraz zapewnienia prawidłowego i terminowego wdrożenia przepisów ustawy zmieniającej.

Doradca emerytalny

Od 3 lipca 2017 r. we wszystkich jednostkach ZUS została udostępniona usługa doradcy emerytalnego. Podstawowym zadaniem 595 doradców emerytalnych jest udzielanie klientom informacji dotyczących zasad przyznawania świadczeń emerytalnych oraz obliczanie w kalkulatorze emerytalnym kwoty emerytury w ujęciu symulacji na rok bieżący i prognozy na lata kolejne. Do 31 grudnia 2017 r. z usługi doradcy emerytalnego skorzystało blisko 1 220 000 osób, a liczba wykonanych obliczeń w kalkulatorze emerytalnym kształtowała się na poziomie 583 tys.

Działania merytoryczne

W Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych opracowano wytyczne dotyczące istotnych zagadnień prawnych w kontekście wdrożenia ustawy zmieniającej, które przekazano do stosowania we wszystkich oddziałach oraz przeszkolono naczelników pionu świadczeń emerytalno-rentowych, tak aby przekazywali dalej zdobytą wiedzę pracownikom terenowych jednostek organizacyjnych ZUS. Ponadto Zakład podjął działania, które miały na celu zachęcenie klientów do złożenia wniosku o ustalenie/ponowne ustalenie kapitału początkowego przed złożeniem wniosku o emeryturę, co wiązało się z koniecznością weryfikacji indywidualnej sytuacji potencjalnych emerytów.

Ustawa zmieniająca nałożyła na ZUS obowiązek poinformowania dotychczasowych świadczeniobiorców uprawnionych do świadczenia przedemerytalnego, emerytury pomostowej, nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego oraz renty z tytułu niezdolności do pracy o warunkach zachowania prawa do tych świadczeń do dnia osiągnięcia podwyższonego wieku emerytalnego oraz warunkach nabywania prawa do emerytury po osiągnięciu obniżonego wieku emerytalnego. Wysyłka powiadomień trwała od 14 lipca 2017 r. do 31 lipca 2017 r.

Działania edukacyjne, informacyjne i promocyjne

ZUS prowadził także szeroko zakrojone działania informacyjno-edukacyjne, co pozwoliło na upowszechnienie zagadnień związanych z obniżeniem wieku emerytalnego. Przygotowano m.in. ulotki, broszury, plakaty, krótkie komunikaty informacyjne prezentowane na ekranach multimedialnych znajdujących się w placówkach ZUS, artykuły prasowe, wywiady radiowe i telewizyjne, tematyczne szkolenia (organizowane zarówno w jednostkach ZUS, jak i poza nimi) oraz na stronie internetowej Zakładu.

W ramach organizowanych przez ZUS i MSZ „Dni poradnictwa” przekazywano informacje o obniżonym wieku emerytalnym oraz zasadach składania wniosków o emeryturę podlegającą koordynacji unijnej i bilateralnej w związku z obniżeniem wieku emerytalnego Polakom zamieszkałym i pracującym za granicą.

Działania informatyczne

Wejście w życie ustawy zmieniającej wiek emerytalny spowodowało konieczność modyfikacji systemów informatycznych. 11 września 2017 r. wdrożono oprogramowanie umożliwiające obsługę wniosków pierwszorazowych i zamiennych w systemach informatycznych. Pozwoliło to na wcześniejsze przygotowanie wniosków do wydawania decyzji.

Działania organizacyjne i monitorujące

W związku ze zmianą legislacyjną w ZUS powołany został Zespół roboczy ds. dostosowania organizacji pracy w pionie świadczeń emerytalno-rentowych. Zespół opracował koncepcję dostosowania organizacji pracy oraz przygotował zestaw mechanizmów koniecznych do wdrożenia założeń ww. koncepcji.

Do zmian legislacyjnych dostosowano również formularze – wnioski o świadczenia emerytalno-rentowe, z uwzględnieniem wypracowanych w ZUS standardów prostego języka.

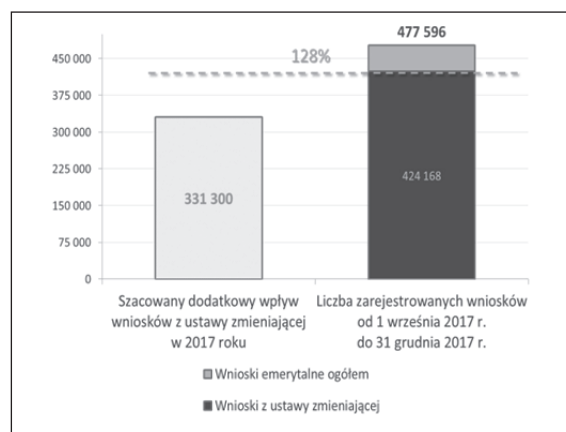
Przeprowadzono także ocenę indywidualnej zdolności pracowników do kompleksowej obsługi wniosków pierwszorazowych, związanych z ustawą zmieniającą. Wyniki tej oceny

pozwoły na zaplanowanie i wdrożenie niezbędnych szkoleń, których celem było odpowiednie przygotowanie pracowników i zapewnienie standardów jakości obsługi wniosków na dotychczasowym poziomie, mimo zwiększonego wpływu.

Wpływ wniosków emerytalnych

Wejście w życie ustawy obniżającej wiek emerytalny spowodowało znaczący wzrost wpływu wniosków o emeryturę we wszystkich jednostkach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Do 31 grudnia 2017 r. wpłynęło 128% szacowanego przez ZUS na 331 300

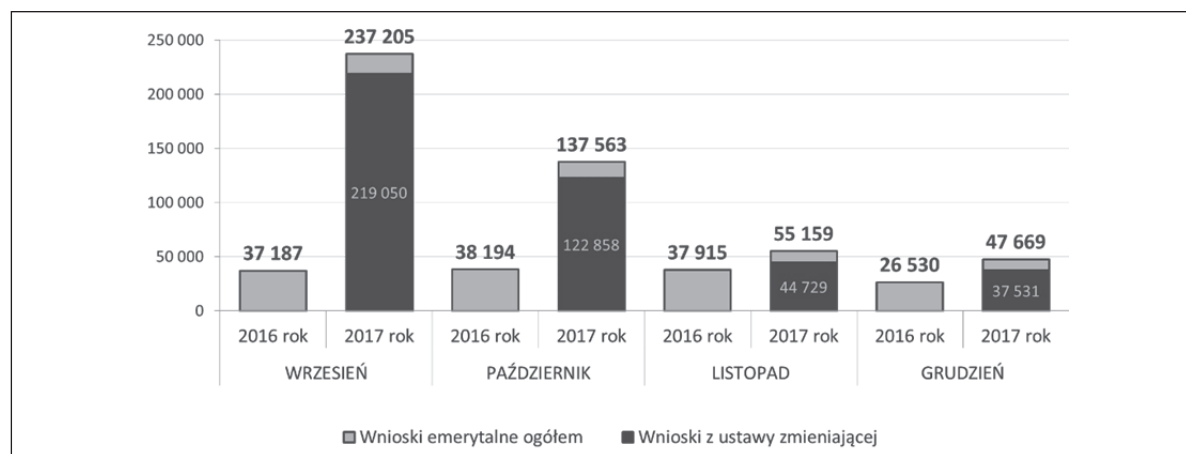
Wykres 1. *Wpływ wniosków o emeryturę w 2017 r. – porównanie z szacowanym dodatkowym wpływem wniosków**

* Szacowany dodatkowy wpływ wniosków z ustawy zmieniającej w 2017 r. (331, 3 tys.) jest wynikiem iloczynu prognozowanej liczby uprawnionych do przejścia na emeryturę w obniżonym wieku emerytalnym oraz udziału emerytur ustalonych na podstawie art. 24 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, przyznanych po raz pierwszy w 2015 r. osobom będącym dołącznie w wieku emerytalnym (na podstawie danych z 2015 r. – w grudniu 2015 r. tego typu emerytury stanowiły około 82–83% ogólnej liczby emerytur przyznanych w 2015 r.).

Źródło: dane statystyczne ZUS.

Wykres 2. *Wpływ wniosków o emeryturę w 2017 r. w porównaniu z 2016 r.*

Źródło: dane statystyczne ZUS.

dodatkowego wpływu wniosków związanych z ustawą zmieniającą (wykres 1).

Najwięcej wniosków złożono w oddziałach ZUS w: Gdańsku, Wrocławiu i Wałbrzychu, a najmniej w Pile, Tarnowie i Gorzowie Wielkopolskim. Wzrost obciążenia pracą należy rozpatrywać w porównaniu z analogicznymi okresami poprzednim roku (wykres 2):

- w porównaniu z wrześniem 2016 r. wpłynęło od 4 do 10 razy więcej wniosków (w pierwszych dniach września 2017 r. odnotowano nawet 19-krotnie większy wpływ),
- w porównaniu z październikiem 2016 r. – od 2 do 6 razy więcej wniosków,
- w porównaniu z listopadem 2016 r. – do około 2 razy więcej wniosków,
- w porównaniu z grudniem 2016 r. – do 2 razy więcej wniosków.

Wnioskodawcy już we wrześniu 2017 r. złożyli 219 050 wniosków (52% wniosków zgłoszonych w okresie od 1 września do 31 grudnia 2017 r.), czyli na 30 dni przed wejściem w życie ustawy emerytalnej. Umożliwiło to przygotowanie się do wydania decyzji przez m.in. zweryfikowanie prawidłowości ustalenia kapitału początkowego (np. jego ponowne ustalenie w sprawach, które tego wymagały albo ustalenie po raz pierwszy w przypadku wnioskodawców, którzy nie występowali wcześniej z wnioskiem w sprawie kapitału początkowego), przeprowadzenie niezbędnych postępowań wyjaśniających, tak aby z początkiem października możliwe było obsłużenie jak największej liczby złożonych wniosków.

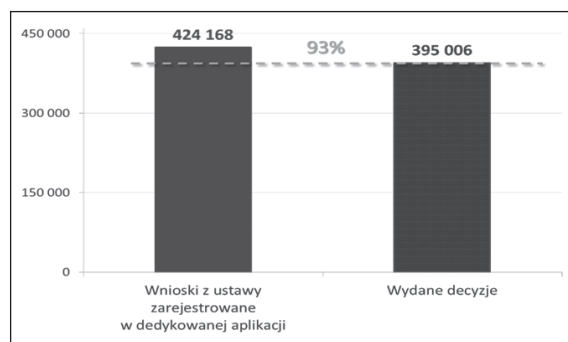
Realizacja wniosków i wydanie decyzji

Do 31 grudnia 2017 r. ogółem w Zakładzie wydano decyzje w 93% spraw (wykres 3). W poszczególnych oddziałach ZUS wartość ta wyniosła od 90% do 96%. Wszystkie oddziały zrealizowały jednak co najmniej 90% spraw, co świadczy o wysokim poziomie przygotowania zarówno od strony merytorycznej, jak i organizacyjnej do wejścia w życie ustawy zmieniającej wiek emerytalny. Zdecydowana większość decyzji (79%) powoduje wypłatę świadczenia. Pozostałe przypadki dotyczą przede wszystkim zawieszenia wypłaty świadczenia z powodu kontynuowania zatrudnienia, na wniosek zainteresowanych bądź z powodu zbiegu prawa do emerytury z innym świadczeniem wypłacanym przez ZUS lub inny organ rentowy.

Kto skorzystał z możliwości przejścia na emeryturę?

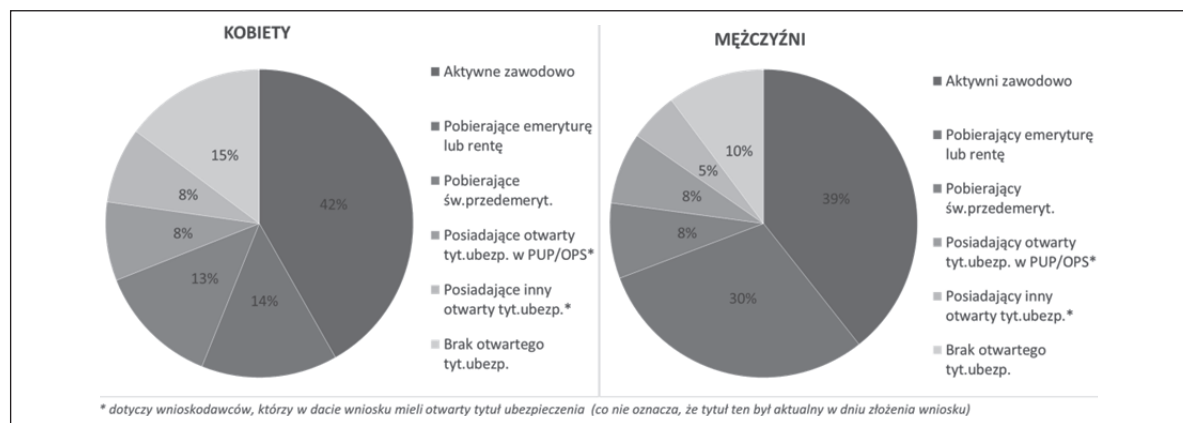
Biorąc pod uwagę status wnioskodawcy bezpośrednio przed złożeniem wniosku o emery-

Wykres 3. *Realizacja wniosków o emeryturę z ustawy obniżającej wiek emerytalny*

Źródło: dane statystyczne ZUS.

Wykres 4. *Struktura zgłaszanych wniosków na dzień 31 grudnia 2017 r.*

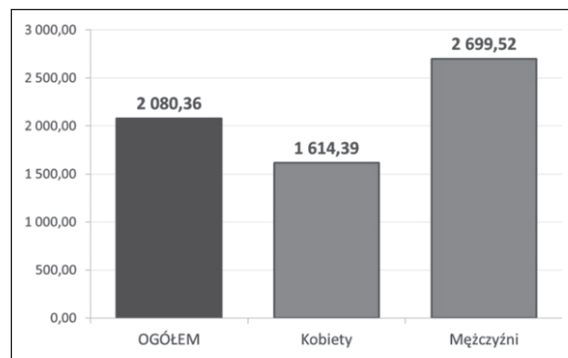
Źródło: dane statystyczne ZUS.

turę (wykres 4), można stwierdzić, że w przypadku kobiet największa liczba decyzji (42%) została wydana dla osób aktywnych zawodowo. Kolejne grupy stanowią kobiety pobierające emeryturę lub rentę (14%) oraz świadczenie przedemerytalne (13%). Czwarta co do wielkości grupa to kobiety zarejestrowane w urzędzie pracy lub w ośrodku pomocy społecznej (8%) oraz kobiety z innym niż wymieniony wyżej tytuł ubezpieczenia (8%). Ostatnia grupa to kobiety, które nie posiadają żadnego tytułu ubezpieczenia (15%).

W przypadku mężczyzn największa liczba decyzji została wydana dla osób aktywnych zawodowo (39%). Procentowy udział mężczyzn aktywnych zawodowo jest analogiczny jak w przypadku kobiet. Dużą grupę stanowią również osoby pobierające świadczenie inne niż świadczenie przedemerytalne (30%). Trzecia grupa to mężczyźni pobierający świadczenie przedemerytalne (8%) oraz zarejestrowani w urzędzie pracy lub w ośrodku pomocy społecznej (8%). Kolejną grupę stanowią mężczyźni z innymi niż wyżej wymienione tytuły ubezpieczenia (5%), a ostatnią – mężczyźni, którzy nie posiadają żadnego tytułu ubezpieczenia (10%).

Wysokość świadczeń

Średnia wysokość emerytury kobiet wynosi 1614,39 zł, a mężczyzn – 2699,52 zł (wykres 5), jest zatem o prawie 67% niższa niż mężczyzn. Najwyższe emerytury mężczyzn są wypłacane przez oddziały ZUS w Rybniku, Chorzowie i Zabrze, a najniższe w Bilgoraju,

Wykres 5. *Przeciętna wysokość świadczenia, w zł*

Źródło: dane statystyczne ZUS.

Nowym Sączu i Tarnowie. Natomiast najwyższe emerytury dla kobiet wypłacają oddziały ZUS w Warszawie (I, II i III w Warszawie), a najniższe w Radomiu, Biłgoraju i Tarnowie.

Podsumowanie

Obniżenie powszechnego wieku emerytalnego przepisami ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. jest postrzegane jako wyjście naprzeciw oczekiwaniom społecznym. Ustawa wprowadziła korzystne rozwiązania dla ubezpieczonych i świadczeniobiorców, ale pozostawiła także możliwość wyboru dotychczasowych rozwiązań, tzn. pobierania określonych świadczeń do czasu ukończenia podwyższonego wieku emerytalnego. Zgodnie bowiem z art. 17 ustawy zmieniającej wiek emerytalny jej przepisy nie naruszają praw i obowiązków osób, które nabyły prawo do świadczeń określonych w dotychczasowych przepisach.

Zmiana przepisów spowodowała większe obciążenie funduszu emerytalnego, ale też zmniejszenie wydatków z Funduszu Rentowego i Funduszu Emerytur Pomostowych. Uzyskanie emerytury w obniżonym wieku emerytalnym pociąga za sobą niższą wysokość świadczeń, szczególnie w przypadku kobiet.

Z analiz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wynika, że 59% wniosków zostało złożonych przez kobiety, a 41% przez mężczyzn. Jednak najbardziej interesująca jest struktura wnioskodawców w innym podziale. Do końca grudnia 2017 r. Zakład obsłużył ponad 395 tys. wniosków, tj. 93% wielkości wpływu. Biorąc pod uwagę aspekt aktywności zawodowej w ogólnej liczbie wydanych decyzji, odnotowano:

- 41% decyzji wydanych dla osób aktywnych zawodowo,
- 20 % decyzji wydanych dla osób pobierających inne świadczenie z ZUS,
- 11% decyzji wydanych dla osób pobierających świadczenie przedemerytalne,
- 1% decyzji wydanych dla osób zarejestrowanych w ośrodkach pomocy społecznej,
- 7% decyzji wydano dla osób z innymi niż wyżej wymienione tytuły ubezpieczenia,
- 13% decyzji wydano dla osób, które nie posiadały żadnego tytułu ubezpieczenia.

Dane te stanowią pozytywny sygnał, że wpływ nowelizacji na rynek pracy może nie być tak istotny, jak sugerowano w opiniach i ekspertyzach na etapie procedowania ustawy. Podobne proporcje powinny zachodzić w przypadku kolejnych wniosków.

W 2017 r. zwiększenie wydatków FUS z tytułu obniżenia wieku emerytalnego szacowane jest na 800 mln zł, a w przyszłym roku na około 9,5 mld zł.

W ciągu najbliższych pięciu lat łączne dodatkowe wydatki sięgną 55 mld zł. Warto jednak podkreślić, że bieżąca sytuacja Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jest bardzo dobra. W 2016 r. – jak się wydawało rekordowym – wpływy ze składek pokryły aż 74,5% wydatków na świadczenia. W 2017 r. wpływy funduszu pokrywają już nieco ponad 80% wydatków. We wcześniejszych latach ten próg kształtował się między 60% a 70%.

Trzeba jednak pamiętać, że w aspekcie ekonomicznym kwoty te nie są żadnym dodatkowym wydatkiem, który nie byłby poniesiony bez obniżenia wieku emerytalnego. Emerytury dla tych osób i tak zostałyby w końcu wypłacone, tyle że po obniżeniu wieku emerytalnego środki na wypłaty będą potrzebne nieco wcześniej. Stąd mowa o skutkach finansowych tej reformy. Jeśli jednak popatrzy się na całkowitą kwotę świadczeń wypłaconych tym osobom do końca ich życia, to ona co do zasady nie zmieni się, co wynika z zasady zdefiniowanej składki. Wszystko więc w dłuższej perspektywie czasu będzie się równoważyć.

W polskim systemie emerytalnym obowiązuje tzw. zasada zdefiniowanej składki. Wysokość emerytury zależy zatem od sumy składek emerytalnych, które są waloryzowane co roku,

w tym środków na subkoncie i kapitału początkowego, oraz od tego, w jakim wieku dana osoba przejdzie na emeryturę. Emerytura stanowi wynik prostego dzielenia kwoty składek przez przewidywaną średnią długość życia na emeryturze, którą Główny Urząd Statystyczny publikuje w specjalnej tablicy. Im dłużej dana osoba jest aktywna zawodowo, tym jej świadczenie będzie wyższe. Z tytułu pracy dłuższej o rok emerytura może wzrosnąć nawet o oko-

ło 8 do 10%. Jeśli ktoś dziś uzyskalby emeryturę w wysokości 2100 zł (tyle mniej więcej wynosi obecnie przeciętna emerytura wypłacana przez ZUS), to odkładając decyzję o rok mógłby uzyskać świadczenie w kwocie około 2300 zł. Dwa lata dłuższe zatrudnienie oznaczałoby emeryturę w granicach 2500 zł, a pięć lat dodatkowego stażu, to już świadczenie wyższe dla takiej osoby o około tysiąc złotych.

AKTY PRAWNE

Ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych (DzU 2013, poz. 170 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o emeryturach kapitałowych (DzU 2014, poz. 1097).

Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (DzU 2015, poz. 965 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 22 maja 2009 r. o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych (DzU 2009, poz. 800 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (DzU 2017, poz. 38).

Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (DzU 2017, poz. 1189).

Old-age pension entitlements after lowering the retirement age in Poland

GERTRUDA UŚCIŃSKA

The Institute of Social Policy of the University of Warsaw

DOROTA BIENIASZ

Social Insurance Institution

SUMMARY: *On October 1, 2017 the retirement age in Poland has been lowered to 60 for women and 65 for men, reversing the gradual increase of the retirement age that came into effect in 2013. The article analyses the old-age pension entitlements in the light of the reform.*

KEY WORDS: *the Act on pensions from the Social Insurance Fund, legal reform, retirement age, old-age pension entitlements, Social Insurance Institution*